

Ramon Usall: “La tebiesa amb què el Barça afronta la situació política del país és poc fidel a la història del club”

Noel Eduardo / @NoelEduardo

Llicenciat en Sociologia, doctor en Història, escriptor, membre de la CUP i mestre de secundària, el lleidatà (nascut accidentalment a Barcelona el 1977) Ramon Usall va publicar al 2017 dos llibres que, diu, “sintetitzen el que algú ha definit com una personalitat polièdrica, perquè toco quatre de les meves grans passions vitals, com són la novel·la negra, el futbol, la política i la història”. Primer la novel·la ‘Seixanta-vuit’, en la qual el detectiu privat Rafel Rovira aborda un nou cas, i tot seguit, una mica abans de l’estiu, ‘Futbolítica’ (Ara Llibres, 2017). Ens trobem per parlar, sobre tot, d’aquest últim, que porta per subtítol “Històries de clubs políticament singulars”. Una hora de conversa apassionant i apassionada.

Futbol i política, no? Però no hi ha aquell mantra que diu que aquests dos temes no s’han de barrejar?

Sí, i justament aquesta és una de les tesi que vol rebatre el llibre. Precisament els que defensen que el futbol i la política no tenen res a veure en realitat el que ens estan dient és que no volen que el futbol tingui res a veure amb les polítiques que qüestionen l’status quo. Primer hauríem de definir què és política. Si entenem per política el significat que tenia originalment (els afers de la polis, els afers públics) a mi em sembla que ningú qüestiona que el futbol, que l’esport, és un afer públic, i per tant és un afer d’interès polític. Hi ha moltes qüestions que ho posen de manifest. Quan un Presidente del Gobierno rep la selecció espanyola de futbol, o de bàsquet, ¿això no és un acte que barreja esport i política? A mi em sembla que sí, i de manera molt clara. Aleshores passa que un club com el Barça rep crítiques per adherir-se al Pacte Nacional del referèndum perquè té una naturalesa política, però en canvi no té res a veure amb política que una competició porti el nom del monarca o que l’escut d’un club porti incorporat l’escut borbònic. A mi el que em sembla és que hi ha molta hipocresia al voltant d’aquesta qüestió. El que et deia: els qui defensen aquesta idea el que estan dient és que no volen que el futbol es barregi amb un cert tipus de política que sigui rupturista amb el sistema vigent. Desconfio del que diu “no s’ha de barrejar futbol i política” perquè normalment és dels que més la barregen. Com si defensar l’status quo no fos una posició política. És una mica com allò que deia Franco de “haga como yo y no se meta en política”.

Afirmes que “tots els fets de la història contemporània, o pràcticament tots, es poden explicar a través del futbol”. Ho pots argumentar?

La mateixa lectura del llibre ja és un argument en aquest sentit. No voldria, però, semblar determinista i afirmar que el futbol ho explica tot, perquè és una afirmació molt agosarada que a més no comparteixo. Jo crec que els clubs de futbol representen determinades col·lectivitats i/o territoris. I la idea que defenso es que els clubs de futbol són miralls de les societats, d’un temps, d’un país, d’un territori. I que per tant tots els fets històrics del darrer segle i mig es poden explicar a través de certs clubs de futbol, en tant que aquest esport s’ha convertit en molt popular, seguit per bona part del planeta que habitem.

Parles d’una seixantena de clubs de tot el món. De vinculacions polítiques de diferents colors, des dels diferents equips del ‘Che’ fins als deixebles de Mussolini... El futbol era

més compromès políticament abans que ara?

Segurament. Tot i que hi ha exemples de compromís polític molt evident en determinats clubs, el futbol s'ha convertit en un fenomen de masses, allò que els americans en diuen un show business, on es mouen xifres absolutament perverses al seu voltant. I moltes vegades el compromís polític d'un club el mantenen més els seus aficionats que les estructures pròpies de les entitats. El futbol ha estat d'alguna manera víctima del seu èxit, és a dir, mentre va ser un esport de caràcter popular la gent s'identificava amb aquell que el practicava, perquè era veï del seu barri, o algú que treballava a la seva fàbrica. Un igual. Aquí l'element d'identificació comunitària prevalia molt. El futbol d'avui, totalment mercantilitzat, fa difícil que hi hagi preses de decisió crítiques des del punt de vista polític. I quan hi són es mantenen més aviat al nivell del que són aficionats de club.

“Del Manchester City inicial, que tenia una clara vocació social, hem acabat arribant a un club en mans dels petrodòlars”

Hi ha algun cas d'especialment significatiu?

Per a mi el Manchester City. Un club que va néixer al bressol de la industrialització anglesa, en aquella ciutat que des de la segona meitat del segle XVIII fins els nostres dies s'ha convertit en símbol de la industrialització. Doncs el City, que actualment està en mans de xeics emiratís, que neda en l'abundància dels petrodòlars, és molt curiós perquè en els seus orígens, a la segona meitat del segle XIX, era un club parroquial anglicà dels barris marginals del Manchester industrial que va ser creat per dur pel recte camí a la joventut. Amb un caràcter religiós, amb una voluntat d'identificació comunitària molt clara, també amb voluntat de ser un actor social en un context en que precisament la industrialització havia provocat greus situacions de misèria, d'atur, de violència entre bandes, d'alcoholisme... D'aquell Manchester City que tenia una clara vocació social, hem acabat arribant a un club en mans dels petrodòlars, un club que ha arribat a jugar a les competicions on participa, no ja sense cap jugador de Manchester, no ja sense cap jugador del comtat del gran Manchester, sinó sense cap jugador anglès ni britànic a les seves files. Jo crec que això sí que seria un símptoma d'aquesta despersonalització i d'aquesta mercantilització absoluta a la qual ha arribat el futbol. Tot i així, exemples n'hi hauria molts en el nostre temps on trobaríem clubs políticament compromesos si bé difícilment en l'elit del futbol.

Al llibre parles del Rayo, per exemple

Sí, seria un exemple. De fet hi ha un punt de relació amor-odi del Rayo amb el futbol negoci. El Rayo en un moment converteix en un dels seus directius honorífics a Santiago Bernabéu, que durant els anys 60 i 70 és un dels grans patrons del club, un dels grans mecenes, i fins i tot el club li dona un reconeixement en aquest sentit. Després tenim Ruiz-Mateos i la seva dona Teresa Rivero, que s'acaben fent amb la propietat del club, i l'equip passa a lluir al pit l'abella de Rumasa amb tot el planter ajudant i solidaritzant-se amb una veïna del barri, la Carmen, que estava a punt de ser desnonada. Aquests valors que dèiem, com també els de transformació social, s'acaben traslladant de la grada, al planter i en certa manera al club. Trobariem a Alemanya el St Pauli, a França el Red Star, a Itàlia el Livorno, a Escòcia el Celtic (formant part de l'imaginari irlandès)... Clubs prou grans i d'un alt simbolisme polític, que mantenen aquesta idea de la lluita pels drets socials o nacionals de les seves respectives comunitats, i que crec que es continuen mantenint malgrat el futbol camina en la direcció absolutament contrària. El cas del St. Pauli sí que és relativament singular perquè aquí sí que les estructures del club neden en la mateixa direcció que l'afició.

Parla'm del Llevant, un altre club proper, lligat al barri del Cabanyal de València, que ha

tornat a Primera...

Jo crec que hi ha un paral·lelisme prou evident entre les històries del Rayo i del Llevant. Poca gent coneix que el Llevant es va fundar abans que el València CF, el seu gran rival. El club representa un barri que en el seu moment era un territori amb entitat pròpia com és el Cabanyal i a més està estretament vinculat al republicanisme, un moviment molt present en aquell Cabanyal de principis de segle . Tindrà un personatge, que és el Pepe Ballester, un insigne republicà que estarà al capdavant del Llevant i que el farà un dels clubs de referència de la primera meitat del segle XX. De fet la història del Llevant és molt curiosa perquè ens serveix per parlar de com s'ha construït la memòria històrica posterior a la guerra del 36-39.

Per què?

Perquè al voltant del Llevant hi ha justament la controvèrsia d'aquella Copa de l'Espanya lliure, aquella Copa de la República que va guanyar el 1937 i que no ha tingut reconeixement malgrat que fins i tot el Congrés dels Diputats va instar la Federació a reconèixer com a tal aquell triomf de copa. És a dir, és un títol que el Llevant va guanyar però al palmarès oficial no hi consta perquè no es considera que fos una competició oficial i perquè es va considerar que el futbol que s'havia organitzat del 36 al 39 no era digne de ser reconegut perquè no eren competicions que es poguessin homologar a les que s'havien disputat prèviament o posteriorment. Però és molt curiós perquè la primera Copa del Generalísimo, la del 1939 que guanya el Sevilla, aquesta sí que s'ha reconegut, si bé és cert que la final és posterior a l'1 d'abril del 39. Però es deia: "les competicions entre el 36 i el 39 no es reconeixen". La Copa del Generalísimo, la primera (que de fet es juga Barcelona en certa forma per humiliar la ciutat, considerant que és una ciutat vençuda), la guanya el Sevilla i aquella sí que va ser reconeguda. Però en canvi la guanyada pel Llevant el 1937, la Copa de l'Espanya lliure, la de la República, aquesta no. Aleshores és un club el Llevant que ens serveix per explicar com la història del futbol espanyol, estatal, l'han escrit els vencedors. I van deixar de forma molt clara que el títol del Sevilla era un títol legítim, i en canvi el de la Copa de l'Espanya lliure del Llevant al 37 aquest era un títol que no mereixia cap reconeixement perquè l'havien organitzat els rojos. I diríem que justament el Llevant, tot i ser el germà pobre del futbol valencià, crec que és un club que ha mantingut una identitat molt vinculada al Cabanyal, on un sector dels seus aficionats ha mantingut sovint una vinculació molt estreta amb la lluita per salvar el barri. El Llevant s'ha convertit en un dels exponents que, més enllà del Cabanyal, trasllada aquest imaginari de barri que a l'origen era un dels elements que definien el club. De fet el Llevant arriba a portar la senyera al seu escut abans de que, fruit de les circumstàncies polítiques, acabi patint diverses fusions, acabi canviant el nom i acabi tenint formalment el nom de Levante UD. Però malgrat les vicissituds que ha patit al llarg de la història i malgrat les cotilles que aquest futbol modern i contemporani comporten, és un club que continua mantenint un simbolisme estretament vinculat al Cabanyal.

Parla'ns del Sporting de Bàstia i del seu paper dins el moviment independentista cors...

Justament aquesta també és una història prou curiosa perquè mirar la trajectòria que té l'Sporting Club de Bàstia és retratar la història del moviment nacionalista cors. De fet el gran auge de l'Sporting coincideix amb l'auge del moviment independentista, que té en el fets d'Alèria del 1975 com l'acte de naixement del que seria l'independentisme cors contemporani, i coincideix amb l'expansió del Front d'Alliberament Nacional i amb la trajectòria europea del Bàstia, que arriba a jugar la final de la Copa de la UEFA de 1978 i que és un esdeveniment majúscul per l'illa. Quan parlem d'un club que representa una comunitat jo crec que n'hi ha pocs com l'Sporting Club de Bàstia. T'ho diria fins i tot per una qüestió numèrica: té 10.000 abonats, és a dir, una quarta part de la població de Bàstia i una trentena part del total de l'illa. Però és que a banda dels abonats i els socis hi hauríem d'afegir els simpatitzants que quan veuen aquesta testa mora que el Bàstia llueix al seu pit senten que aquell és l'equip de Còrsega. D'alguna manera l'ànima corsa, club que va guardar

sempre un estret vincle amb el Front d'Alliberament Nacional i que reflecteix bona part de la història del moviment nacionalista del país a partir d'aquest vincle tan estret que ha tingut amb els seus moviments polítics.

“Els regents del Barça en els darrers temps han pervertit el sentit original d'aquest ‘més que un club’”

El capítol on parles del Barça el titules “Futbol Club Barcelona, l'exèrcit d'un poble sense armes”. Creus que el Barça actual realment ho és?

Jo crec que part del simbolisme el manté intacte. El que passa és que aquí hi ha hagut una certa perversió. En parlar del Barça m'agrada més fer un exercici de perspectiva històrica i buscar les arrels d'aquesta afirmació de Vázquez Montalbán. Montalbán arriba a afirmar literalment que “el Barça és l'exèrcit desarmat d'un país amb una identitat esclafada”. Una afirmació d'una força simbòlica terrible. Després això ho repeteix Bobby Robson durant la temporada que entrena al Barça, la 96/97. En certa forma la història que s'ha anat construint al llarg del temps, especialment des que el 1908 es va decidir recollir als Estatuts del club la fidelitat a Catalunya, des que van començar les primeres campanyes pro-Estatut, des que durant aquells anys 20 va tenir un quart equip que portava el nom de “Separatistes”, des del martiri del president Sunyol, jo crec que ha mantingut un vincle que no es pot esborrar, i al qual bona part de la seva afició s'hi manté fidel. Què ha passat? Que, com abans comentàvem amb el Rayo, els regents del club moltes vegades s'han distanciat d'aquesta idea. Per descomptat el període Nuñez en aquest sentit és fatídic per l'intent de despersonalitzar el club. Quan el Barça va guanyar la seva primera Copa d'Europa l'aleshores alcalde Pasqual Maragall va dir, i cito de memòria, que el Barça passava de ser “més que un club” a ser “el millor club del món”. Jo crec que aquesta idea hi ha hagut sectors que l'han volgut desenvolupar per convertir el Barça en un club “normal” perquè el nostre país ja anava camí de ser una país “normal”, i que per tant aquesta idea del “més que un club” havia d'anar quedant pels llibres d'història. El Barça era “més que un club” per la representació del país que assumia, especialment en el franquisme, però els regents del club en els darrers temps han pervertit el sentit original d'aquest “més que un club”. Han deixat de banda la vindicació de la catalantitat, i ara es vincula a uns valors que se suposa que són globals, per la voluntat d'anar a buscar seguidors arreu del món, per la voluntat d'omplir el Camp Nou de turistes. A mi em sembla que això el que està fent és despersonalitzar la idea del “més que un club”, sent conscient que bona part de l'afició la manté i que el Barça té un simbolisme per a molta gent. Jo crec, i parlo del meu cas personal, que fins que no tinguem una selecció catalana, aquest paper de representant internacional de Catalunya en el marc del futbol el Barça el continuarà tenint. I això, malgrat la tebiesa amb la que els regents del club defensen aquesta idea, que sovint fan arrossegats per les circumstàncies, poc fidel a la història compromesa del club sobretot en moments difícils. El futbol-negoci actual fa que jugadors i clubs hagin de ser neutres i escèptics i s'hagin de mantenir allunyants de les problemàtiques socials i polítiques. La idea que defenso és que un club que vol representar una comunitat (sigui una ciutat, sigui un país com ambiciona representar el Barça) el que hauria de fer és justament estar al seu costat, prendre partit i comprometre's, no només a nivell polític sinó també a nivell social.

Per tant, creus que les últimes directives del Barça estan posant en perill aquest paper del Barça com a representant de Catalunya?

Jo crec que gestionen el club com un negoci de caràcter global i això posa en risc la identitat de la institució. Em sembla que hi ha un exercici molt fàcil de fer, que és anar al Camp Nou i veure quin és el públic, quina és la relació que s'estableix entre el públic, l'entitat... I, si poguessim viatjar en el temps, transportar-nos per exemple als anys 70. Em sembla que l'experiència d'anar a l'estadi entre una època i l'altra és completament diferent. S'està pretenent una connexió del Barça amb l'àmbit global quan allò que ha definit històricament al club és la connexió amb els sectors populars, i les elits també locals. La tebiesa amb què el Barça afronta la situació política del país crec que és poc fidel a la història del club. Ens mostra una directiva més preocupada pels calés, pels negocis, pels amics del facebook i la globalització del club, quan em sembla que socialment hauria d'estar més preocupada per la connexió amb la seva base, la que històricament l'ha sostingut, sense oblidar òbviament la vessant esportiva. El risc és convertir el Barça en una marca global amb molt d'èxit però poc representativa del que originàriament significava.

És clar. No es pot ser l'exèrcit desarmat de Catalunya amb Qatar o Rakuten a la samarreta, no?

Clar, clar, per descomptat. I no es pot ser l'exèrcit desarmat de Catalunya sense cap jugador format als clubs catalans. Jo crec que toca tornar als orígens, això sí, sent conscients que el futbol ha canviat molt. Però crec que toca tornar a la idea del club vinculat a la realitat que l'envolta. En aquest sentit, l'Athletic Club de Bilbao té una política molt més coherent. Diràs: "sí, però també ha tacat la samarreta amb Petronor!". Sí, és veritat, però en relació al futbol formatiu, a la identificació entre els jugadors i l'afició, han sigut molt més coherents. Però és clar, el model esportiu d'èxit d'un i altre club no té res a veure. Malauradament els aficionats del Barça prefereixen -diria "preferim", però és que no és el meu cas- els èxits esportius més que no pas la coherència de caràcter social que permeti un vincle afectiu molt més estret d'afició i institució.

Totes les nacions sense Estat tenen el seu Barça?

Als llocs on el futbol té una pràctica estesa sí. Quan diem això del "més que un club" tendim a pensar que el Barça té una singularitat molt gran, i jo crec que la té menys del que ens pensem. I és fàcil comprovar-ho. De vegades no en tenen un de Barça, si no que en tenen dos o tres perquè una de les característiques del nostre país és que institució esportiva forta que sigui capaç de lluitar per títols en l'àmbit estatal i/o internacional en l'àmbit del futbol pràcticament només tenim el Barça. En canvi tenim altres llocs on això està molt més repartit. Per exemple Palestina. Ara Palestina té una selecció nacional, però mentre no la va tenir tenia un club que jugava la lliga jordana, l'Al-Wihdad, que s'havia creat el camp de refugiats de Wihdad, i que era una mica la imatge futbolística de Palestina. Quina és la diferència entre l'Al-Wihdad i el Barça? Que un guanya lligues jordanes i l'altre, lligues de campions europees. Aleshores l'impacte global que això té és molt diferent. Però l'Al-Wihdad durant dècades ha representat l'anhel de llibertat del poble palestí, que a més també és un reflex del context polític que el poble palestí ha patit al llarg de la història. Perquè és un club que va néixer auspiciat per l'ACNUR al camp de refugiats de Wihdad, que l'integraven inicialment refugiats palestins que jugaven a futbol, que es converteix en un dels clubs més importants de la lliga jordana i que de fet arran del setembre negre i de l'expulsió de l'Organització per l'Alliberament de Palestina, acaba provocant que els partits entre l'Al-Wihdad i els clubs jordans siguin una mostra de la conflictivitat existent al territori. Quan l'Al-Wihdad s'ha acabat convertint en un equip campió de lligues jordanes, a Gaza i a Cisjordània això se celebrava amb molta eufòria, amb la gent prenent els carrers. Aleshores dius: el Barça és singular? Sí, però hi ha molts altres casos. Parlàvem de Còrsega, on hi ha l'Sporting de Bàstia; Irlanda té el Celtic de Glasgow via Escòcia, i havia tingut el Celtic de Belfast, i té el Derry City, que sent dels comptats del nord juga la lliga de la República; a l'Europa de l'Est el nacionalisme croat va tenir el Dinamo de Zagreb i el Hajduk Split; el nacionalisme albanès va tenir el KF Shkëndija Tetovo, a Armènia l'Ararat Yerevan, a Algèria la JSK (Joventut Esportiva de la Cabília), associada a la reivindicació de la identitat amazic en un estat que la menysté.... Si radiografiem les nacions sense estat del món, o les cultures sense estat, sobretot en aquells indrets on la pràctica del futbol és estesa i aquest és un fet social total, jo crec que no hi ha cap lloc on no hi hagi un club de futbol que sigui una mica aquella selecció que aquests territoris no poden tenir. Per això a mi m'agrada matisar sempre aquesta singularitat que nosaltres volem atribuir al Barça.

Parlem del poder transformador del futbol. Explica'm la història del Hafia Conakry.

M'agrada tractar la perspectiva de com el futbol, que ha estat un instrument al servei de la colonització, pot ser adoptat pel colonitzat per convertir-lo, primer, en un instrument al servei de la descolonització, i després en un instrument per estendre la revolució africana, com és el cas de Guinea a través d'Ahmed Sékou Touré, primer President la Guinea independent. Una exemplificació més de com futbol, història i política tenen una estreta vinculació

“El Saint Étienne, en certa forma, és el Barça francès, perquè el Barça construeix part del seu relat amb la derrota”

Hem parlat del Manchester City, però també hi ha el PSG i molts d'altres clubs governats per magnats de països estrangers. Però hi ha també altres casos, com el RB Leipzig, propietat de la marca Red Bull. Com els valors?

Malauradament aquests casos són històries d'èxit. El cas del RB Leipzig fa una mica de por, perquè algú pot entendre que el futbol és realment un negoci com qualsevol altre, on tu pots arribar a una ciutat, fer un estudi de marqueting, veure que té una certa potencialitat i que pot ser interessant instal·lar-hi un club, conèixer el club del lloc, comprar-lo i gestionar-lo com una sucursal. Dic que fa por perquè és molt diferent al futbol que hem conegut tradicionalment, on un club generalment està arrelat al lloc que l'ha vist néixer. Et posaré un exemple: sóc soci del Lleida Esportiu, i ara l'equip porta publicitat a la samarreta d'un fons d'inversió xinès. Parlem d'un equip que juga a Segona B, que a més li van posar la publicitat en un moment en que l'equip estava fent un paper molt discret. Tenim casos de clubs de segona B comprats per xinesos, lluint propaganda en xinès, i un acaba pensant cap on portarà tot això. Però no augura res de bo per aquells que ens mirem el futbol amb un cert romanticisme. Fa uns anys criticàvem les publicitats que van començar a aparèixer a les samarretes dels nostres equips perquè tacaven el colors, però ara, exagerant la sàtira, enyorarem aquelles publicitats que ens permetien identificar territorialment a un club. A més en el cas d'aquestes categories més baixes, penso que els clubs de localitats petites han jugat sempre una funció social molt evident, quant a cohesió dels seus integrants, permet que la gent realitzi pràctica esportiva de proximitat, permet una convivència, unes oportunitats per al jovent... Crec que això cal reivindicar-ho.

Deus saber que a Futbol Crític som més de perdedors que de guanyadors. I al llibre parles d'un de mític, l'AS Saint-Étienne (de qui també vam parlar [aquí](#)).

Jo crec que el Saint Étienne, en certa forma, és el Barça francès, perquè el Barça construeix part del seu relat amb la derrota. El Barça guanyador és una cosa relativament nova. Hi ha una altra coincidència històrica. Aquí sempre s'ha atribuït al fet que els pals deixessin de ser quadrats a la final de la Copa d'Europa que el Barça va perdre contra el Benfica, mentre que a França s'atribueix a la final que l'ASSE va perdre a Hampden Park, a Glasgow, contra el Bayern de Múnic l'any 1976. Vol dir que allò dels pals quadrats en alguns llocs es va mantenir i no es va regular per la UEFA fins al cap d'un temps. El Saint-Étienne durant molt temps va ser l'equip hegemònic a França, sent un club d'una ciutat minera, de tradició treballadora, amb una massa social d'origen molt popular. I s'acaba convertint en l'equip-icona de la França dels 70. De fet després de perdre aquella final desfilen pels Camps Elisis! Els jugadors d'un club la ciutat del qual està a 500km de París! La gent els aclama, i són rebuts pel president Giscard d'Estaing, amb una evidència més de que el futbol és política. La història de l'ASSE crec que és digna de ressenyar perquè és una mica aquesta mística de la derrota. Un equip que es guanya el cor de la gent, que esdevé enormement popular arreu de França, però especialment a les zones de substrat més treballador. I construeix el relat de la seva grandesa en bona part a partir del fet de perdre. Crec que hi ha un cert paral·lelisme amb un moment determinat de la història del Barça, o amb la mateixa història de Catalunya, un país on hem glorificat les derrotes. De vegades, com a club que explica alguna cosa, és més potent literàriament la bellesa de la derrota que no pas la victòria.